

Ana Banić Grubišić

razdragano_suncokretje@hotmail.com

Drakula kao kulturni konstrukt u turističkoj ponudi Rumunije**Apstrakt:**

Predmet ovog rada je „drakulijanski turizam“ koji se omasovljuje početkom sedamdesetih godina prošlog veka kada su turisti sa Zapada putovali u Rumuniju radi potrage za književnim, istorijskim i natprirodnim korenima *mita o Drakuli*. Turistička industrija odgovorila je na ovaj popularni mit stvarajući programska putovanja pod nazivom *Drakula-tura*, a Rumunsko ministarstvo turizma uložilo je posebne napore u pokušaju da unapredi svoju turističku ponudu i profitira eksploatišući zapadnu predstavu o Drakuli i Transilvaniji izgradnjom tematskog zabavnog parka. Kroz fenomene Drakula-tura i Drakula-parka provlače se pitanja autentičnosti turističkih prizora, komodifikacije kulture i kulturnog nasleđa, kao i pitanja u vezi odnosa turizma i nacionalnog identiteta, te uloge države u formiranju i predstavljanju turističke ponude.

Ključne reči:

turizam, Drakula-ture, Drakula-park, balkanizam, Rumunija, Vlad Cepeš

Uvod

Putovanja inspirisana popularnim mitovima ili legendama, folklorom i „fejklorom“ određenog regiona često su deo turističkog predstavljanja neke zemlje u svetu – „Robin Hud turizam“ u Engleskoj¹, „opsednuti zamkovi“ Škotske², ili „veštičija magija“ Salema³.

Drakula turizam je počeo da se razvija od sedamdesetih godina prošlog veka sa ishodištem u popularnim reprezentacijama o najpoznatijem vampiru sveta i njegovoj „dalekoj i mračnoj“ postojbini Transilvaniji. U oblikovanju fenomena drakulijanskog turizma kroz globalizacijske procese kulturne i turističke industrije prepliću se mit i istorija, činjenice i fikcija, stvarno i imaginarno.

Sadržaj „Drakula-tura“

„Transilvanijsko društvo Drakule“⁴ je kulturno-istorijska organizacija osnovana 1991. godine u Bukureštu, sa ciljem da poveže ljude širom sveta koji su zainteresovani za istorijskog i mitskog Drakulu, kao i da unapredi razvoj „Drakula turizma“. Oficijelna Turistička agencija ovog društva je

¹ <http://www.robinhoodtourism.co.uk/> (09.01.2010.)

² <http://www.mercattours.com/home.asp> (09.01.2010.)

³ <http://saalem.org/> (09.01.2010.)

⁴ <http://blooferland.com/tsd.html> (09.01.2010.)

agencija „Misteriozna putovanja“⁵ koja pored specijalnih programa organizuje sedmodnevne „Klasične Drakula ture“ koje podrazumevaju obilazak Bukurešta, Trgovišta (prestonica Vlada Tepeša), tvrđave Poenari, Borgo prolaza, gradića Sibiu, Drakulinog rodnog mesta Sigišoara, manastira Bistrica, Brašova, zamka u Branu... Za turiste se priređuje i „Veštičije sudenje“, „Noć Veštica u Drakulinom zamku“, takmičenje za Mis Transilvanije – groficu Drakula. Oni „najodaniji Drakulini sledbenici“, posle obaveznih putovanja i testova u Citadeli u Brašovu, mogu da postanu članovi „Reda transilvanijskih vitezova i dama“.

Popularnost putovanja u „Drakulinu rodnu zemlju“ – Transilvaniju nije zaobišla ni domaće turističko tržište. „Drakula ture“ koje se organizuju u Srbiji predstavljaju intelektualno vlasništvo Turističke agencije „Karpati“⁶ iz Novog Sada (jedina turistička agencija u Srbiji specijalizovana za Rumuniju). U ovom radu biće predstavljeni samo aranžmani T.A. Karpati, budući da program putovanja „Drakulinom zemljom“ koji nude ostale domaće turističke agencije⁷ obuhvata gotovu istu maršutu putovanja i identične sadržaje.

Sajt T. A. „Karpati“ dizajniran je i osmišljen tako da potencijalnom kupcu aranžmana već na prvi pogled prizove asocijacije na mistično, vampire, tamu. Dizajnom sajta dominira prikaz velikih tmurnih oblaka i punog meseca koji se nadvijaju nad starinskim dvorcem, dok pozadinom preovlađuje tamno plava boja. Sajt poseduje i zvučni zapis – instrumentalnu numeru nepoznatog autora. Kroz ovu „parodičnu multimedijalnu tminu“ provejava magla, lete dva slepa miša (ostalih 10 su nepomični, i namiguju drečavo žutim očima) i jedna veštica na metli, svetlucaju mnogobrojne zvezde. Pod objedinjenim nazivom „Drakula-tura“ agencija „Karpati“ u ponudi ima pet različitih programa: „Drakula-tura“, „Bram Stokerova DT“, „Drakula-tura i Bukurešt“, „Halloween“ i „Novogodišnji program“. Odabirom neke od tura, na stranici se pojavljuje program putovanja otkucan na starom, nagorelom papiru, a u levom uglu stranice kao krvlju (crvenim slovima) je ispisano Drakula-tura.

Klasična Drakula-tura traje pet dana. Prvo mesto u kome se turisti zadržavaju je Temišvar. Nakon kratkog razgledanja grada, sledeća stanica na putovanju je Sigišoara, mesto gde se rodio Vlad Cepeš, koji je ujedno i najočuvaniji srednjovekovni grad Rumunije. Predviđena je poseta Istorijskom muzeju i „sobi za mučenje“. Posle podne se odlazi u Brašov, gde je predviđeno panoramsko razgledanje grada (Crna Crkva i stara gradska

⁵ <http://www.mysteriousjourneys.com> (09.01.2010.)

⁶ <http://www.karpati.co.rs> (09.01.2010.)

⁷ Neke od turističkih agencija koje pored T.A. Karpati organizuju Drakula ture u Srbiji su: Vip Travel Agency, Alba Graeca Travel, Interturs, Unidea Travel, Turistička agencija Magelan Corporation, NUS Travel, Kosmopolit Travel Agency, Fun Travel Agency, Astra Tours, Sherry Travel, Coral 021, Jurešić NS, Tranšped Tours...

većnica), odakle se putuje za Sinaju (mondensko mesto u Južnim Karpati-
ma). Sledeći dan turisti odlaze na izlet u zamak Bran (poznatiji kao Draku-
lin zamak), za koga se u prospektu ture kaže da je „zamak u kome je Dra-
kula bio zatvoren nakon što ga je zarobio mađarski kralj Matija Korvin“.

Dankan Lajt (Duncan Light) u svojoj studiji o ulozi rumunske države u
razvoju Drakula turizma piše da je pogrešno poistovećivanje zamka Bran iz
XIII veka sa Drakulinim zamkom bilo rezultat poseta zapadnih turista u šezde-
setim godinama prošlog veka koji su u nedostatku pravog Drakula zamka,
zamku Bran dali taj nadimak. Ubrzo je drugo ime zamka bilo prihvaćeno ši-
rom Rumunije u brošurama i turističkim vodičima. Prema ovom autoru, za-
mak Bran pokazuje da su turističke lokacije konstrukt stvoren ne samo pu-
tem oficijalnih turističkih prezentacija, već i od strane samih turista. Turizam
tako predstavlja proizvod interakcije između onih koji uobličuju turističke
lokacije i turističkih posetilaca koji na svoj odmor sa sobom nose predhodno
znanje, očekivanja, fantazije i mitologije generisane u kulturi iz koje potiču,
te će ovaj „kulturni prtljag“ umnogome označiti njihov doživljaj turističke
lokacije.⁸ Pravi Drakulin odn. Cepešov zamak je danas potpuno devastirana
tvrđava Poenari u srezu Ardeš, teško dostupna ruševina (do nje vode hiljadu
i tri stotine stepenika) i nimalo „fotogenična“. Sagrađen je kao mala planin-
ska tvrđava u vizantijskom stilu.⁹ Predstavljanje zamka Bran u prospektu
Drakula-ture T.A. Karpati kao mesta gde je Matija Korvin držao u zaroblje-
ništvu Vlada Cepeša je u neskladu sa istorijskim izvorima. Iako postoji ma-
njak dokumentacije u vezi tačnog mesta Drakulinog zarobljeništva, ruski iz-
vori navode letnji dvorac kralja Matije u Višegradu, koji se nalazi na Duna-
vu uzvodno od Budima.¹⁰ Zamak Bran sagradili su stanovnici Brašova na
steni visokoj 60 metara i istorijska namena mu je bila odbrana od stranih za-
vojevača. Posle ujedinjenja Transilvanije i Vlaške zamak gubi svoju strate-
šku ulogu i postaje letnja kraljevska rezidencija, da bi po ukidanju monarhije
postao državno vlasništvo i od 1956. godine funkcionisao kao muzej pod po-
kroviteljstvom rumunskog ministarstva kulture. Kako primećuju Aleksandra
Murešan i Karen Smit (Alexandra Muresan; Karen A. Smith) turisti koji do-
laze u Bran izloženi su dvema kontradiktornim marketinškim strategijama –
činjenički orijentisanom pristupu rumunske vlade i fiktivno/legendarno ori-
jentisanom pristupu privatnih turističkih agencija i lokalnih preduzetnika.¹¹

⁸ Duncan Light, *Dracula Tourism in Romania*, *Annals of Tourism Research*,
Vol.34, No.3, 2007, 754.

⁹ Rejmond T. Mekneli i Radu Floresku, *U potazi za Drakulom*, Tisa, Beograd,
2006, 84.

¹⁰ Isto, 11.

¹¹ Alexandra Muresan; Karen A. Smith, *Dracula's castle in Transylvania: Confl-
icting heritage marketing strategies*, *International Journal of Heritage Studies*, Vol.
4, No. 2, 1998, 79.

Posle posete zamku Bran, po povratku u Sinaju posećuje se manastir, a nakon toga predviđena je poseta dvorcu Paleš (to je bila je letnja rezidencija rumunskog kraljevskog para Karola i Elizabete). Poslednji dan ture odlazi se do jezera Snagov i ostrva na kojem je podignut manastir u čijoj unutrašnjosti se nalazi Drakulin grob. Da bi misterija bila potpuna, a mitski Drakula zaista ne-mrtav, Drakulinih posmrtnih ostataka nema u grobu – iako se u prospektu ture ne navodi taj podatak. Naime, tokom tridesetih godina prošlog veka pod pokroviteljstvom rumunske „Komisije za istorijske spomenike“ arheolozi su vršili iskopavanja oko manastira i na ostrvu, i kada su uklonili ploču ispred oltara u manastiru gde se verovalo da je Drakulin grob nisu pronašli ni kovčeg ni obezglavljeni kostur, već samo govede i druge životinjske kosti.¹²

Posle posete manastiru Snagov posećuje se Bukurešt uz panoramsko razgledanje grada: Trijumfalna kapija, Palata Parlamenta, Rumunski ateneum, Kraljevska palata (Muzej umetnosti), Kraljevska zadužbina (Centralna univerzitetska biblioteka), zdanje Senata, crkva Kreculesku i poseta Patrijaršiji.

Od navedenih lokacija u prospektu Drakula-ture, samo dve su zaista povezane sa Drakulom, mesto Sigišoara u kojem je rođen i manastir Snagov gde se pretpostavlja da je sahranjen.

Brem Stokerova ili velika Drakula-tura razlikuje se od klasične Drakula ture jedino u poseti gradu Bistrici u koji je Stoker smestio deo radnje svog romana. Turisti su smešteni u hotel „Coroana de Aur“, u kojem je „odseo Džonatan Harker“, jedan od junaka pomenutog romana. Na večeru se odlazi u Drakulin dvorac na prevoju Borgo. Predviđen je viteški turnir za osvajanje ordena viteza Drakula-ture. Prospekt nas obaveštava i da „u ponoć putnike očekuje iznenađenje, koje će ih uveriti da se nalaze u srcu Transilvanije. Povratak „preživelih“ u Bistricu.“

Program putovanja pod nazivom „Noć veštica u Transilvaniji“ pored navedenog nudi i organizovani bal pod maskama, logorsku vatru i večeru sa specijalitetima „à la Dracula“, a doručkuje se u salonu „Džonatan Harker“.

Sadržaji koje nudi Drakula-tura neizbežno upućuju na pitanje autentičnosti turističkih prizora, mesta i događaja imajući u vidu da „autentičnost u turizmu stvaraju raznovrsni organizatori, marketinški agenti, interpretativni vodiči, animatori, institucionalni posrednici itd.“¹³

Mit o Drakuli

Grof Drakula je najpoznatiji vampir sveta. Stvorio ga je irski pisac Brem Stoker u romanu „Drakula“ iz 1897. godine. Mit o Drakuli svoj pravi zamah postigao je sa razvojem kinematografije. Prva ekranizacija Drakule bio je Murnauov „Nosferatu“ iz 1922. godine, a 1931. godine snimljen je

¹² Rejmond T. Mekneli i Radu Floresku, nav. delo, 126.

¹³ George Huges, Authencity in Tourism, Annals of Tourism Research, Vol. 22, No. 4, 1995, 781.

prvi holivudski film sa Belom Lugošijem u glavnoj ulozi, koji je takođe koristio Stokerov roman kao inspiraciju. Do danas je snimljeno preko pet stotina filmova o Drakuli, napisano preko hiljadu knjiga o vampirima, osnovana su mnogobrojna društva i asocijacije Drakule, i ovaj fiktivni lik postao je pop kulturna ikona i internacionalni brend.¹⁴

Birajući Drakulinu postojbinu, Brem Stoker se odlučio za Transilvaniju zato što je ona u svesti većine tadašnjih Engleza i zapadnih Evropljana bila jedna daleka nedodija, „zemlja sa one strane šume“ gde se sve može desiti. Drugim rečima, bila je to savršena scena za vampira. Stoker nije nikada posetio Transilvaniju, i u pisanju romana mahom se oslanjao na dotadašnje putopise i istorijske izvore.

Stokerova Transilvanija je mračno, daleko i zaostalo mesto, gde vladaju natprirodne sile. U pisanju Drakule Stoker je stvorio svojevrsni *mit o Transilvaniji* kao geografski i kulturno *drugačijoj* od Zapada: Transilvanija je predstavljena kao periferna, premoderna i nedodirnuti zapadnim progresom i racionalnošću. Roman „Drakula“ time predstavlja rani primer balkanističkog diskursa. Dok je orijentalizam diskurs o imputiranoj opoziciji između Zapada i zamišljenog Istoka, po Mariji Todorovoj balkanizam je diskurs o imputiranoj dvosmislenosti jugoistočne Evrope. Gotovo svi opisi Balkana ističu njegov granični položaj. Prikazivao se kao most ili raskršće, između Istoka i Zapada, Evrope i Azije. Takođe, prikazivan je kao most koji stapa etape razvoja, što je očigledno u etiketama koje su mu pripisivane: polurazvijen, polukolonijalan, polucivilizovan i poluorijentalan.¹⁵ Iako se nalazi u Evropi, on nije potpuno evropski. U romanu se potencira opozicija između zapadnog progressa i istočne zaostalosti, zapadne nauke i istočnog praznoverja, zapadnog razuma i istočne emocionalnosti, i između zapadne civilizacije i istočnog varvarstva.¹⁶

Kasnija filmska ostvarenja nastavila su putem simboličke geografije trasirane u Stokerovom romanu. Drakula je proizveo Transilvaniju čiji horor leži u samoj njenoj lokaciji – negde između Okcidenta i Orijenta.¹⁷

¹⁴ Za detaljni prikaz Drakule u popularnoj kulturi v. St. James Encyclopedia of Popular Culture, Vol. 1, Gale Group, 1999, 760-1; ili za prikaze Drakule u književnosti, pozorištu i na filmu do 1992. godine v. Rejmond T. Mekneli i Radu Floresku, *U potazi za Drakulom*, Tisa, Beograd, 2006, 171-192; 227-262 i 263-295.

¹⁵ Marija Todorova, *Imaginarni Balkan*, XX vek, Beograd, 1999, 37.

¹⁶ Arata Stephen, *The Occidental Tourist: Dracula and the Anxiety of Reverse Colonisation*, Victorian Studies, 1990, 621-645.

¹⁷ Većina ovih filmova nema ni jedan kadar koji je snimljen u Transilvaniji ili negde drugde u Rumuniji (film „Nosferatu“ je sniman u Čehoslovačkoj, „Dracula“ u Nemačkoj, „Horror of Dracula“ u Engleskoj, „Bram Stoker’s Dracula u Kaliforniji itd.) v. Robert Shandley, Tazim Jamal and Aniela Tanase, Location Shooting and the Filmic Destination: Transylvanian Myths and the Post-Colonial Tourism Enterprise, *Journal of Tourism and Cultural Change*, Vol.4, No. 3, 2006.

Vesna Trifunović je u analizi horor filma „Hostel“ i komedije „Euro Trip“ u kojima mladi američki turisti sasvim slučajno na svom putovanju kroz Evropu dospevaju u Slovačku, ukazala na način na koji su ideje Zapada o istočnoj Evropi iskorišćene kao osnova na kojoj se grade horor i humor u okviru američke popularne kulture. Slovačka je stimulans koji pokreće horor i humor, predstavljena kao marginalno, nečisto, i izmešteno mesto koje gradi geografiju horora.¹⁸

Stokerov roman je bio gotovo nepoznat u Rumuniji, i njegov prevod objavljen je tek devedesetih godina prošlog veka. Dok je za zapadni svet Drakula predstavljao asocijaciju na Stokerovog istočnoevropskog vampira, za Rumune je ime Drakula¹⁹ prizivalo sećanje na njihovog srednjovekovnog kneza. Istorijski Drakula, poznat pod imenima Vlad III Drakula ili Vlad Cepeš, bio je vlaški²⁰ knez koji je vladao Vlaškom u tri navrata: 1448., 1456.-1462. i 1476. godine. Nabijanje na kolac svojih neprijatelja i političkih protivnika bio je način pogubljenja koji je Vlad Cepeš najčešće praktikovao. U romantizovanim historiografskim predstavama se ocenjuje kao veoma surov, premda pravični vladar.

Vlad Cepeš je rođen 1431. godine u Transilvaniji, u starom nemačkom utvrđenom gradu Sigišoara. Otac mu je bio Vlad II Drakul, sin velikog vlaškog vladara Mirče I, a majka knjeginja Snejna, iz susedne Moldavije. Imao je starijeg brata Mirču II i mlađeg polubrata Radua Lepog. Sveti rimski car Sigismund ustoličio je Drakulinog oca za kneza Vlaške, i poveren mu je zadatak borbe sa Turcima na granici Transilvanije i Vlaške. Sa turskim sultanom Muratom II Drakulin otac je sklopio novi savez, međutim zbog svog dvostrukog vazalstva, bio je prinuđen da Turcima kao taoce da svoje sinove. Vlad Cepeš je bio turski zarobljenik od 1444. do 1448. godine, i u literaturi se pretpostavlja da je razvio jak osećaj za okrutnost posmatrajući turske metode mučenja. Ubistvo Drakulinog oca naredio je Janoš Hunjadi zbog njegovog „flertovanja“ sa Turcima, a Drakulinog brata Mir-

¹⁸ Vesna Trifunović, Odnos horora i humora: primer filmova „Hostel“ i „Euro Trip“, Etnoantropološki problemi n.s. god 3, sv. 1, 2008, 117.

¹⁹ U popularnoj studiji „U potrazi za Drakulom“ poreklo imena *Drakula* objašnjava se na sledeći način. I otac i sin kršteni su imenom Vlad. Imena Drakul i Drakula i njihove varijacije u različitim jezicima su u stvari nadimci, i to nadimci sa dva različita značenja. *Drakol* je značio *đavo*, što i danas znači u rumunskom jeziku, a značio je i *zmaj*. Naime, Sveti rimski car Sigismund je 1431. godine uveo Vladu oca u „Red Zmaja“, poluredovničku – poluvojničku organizaciju posvećenu borbi protiv turskih nevernika. Od toga potiče Drakul sa značenjem zmaj. Njegovog sina su zvali Vlad Cepeš, što znači Vlad Nabijač na kolac, a takođe i *Drakula*, deminutiv koji znači *sin zmaja* ili *sin đavola*. U raspravi o nomenklaturi, Mekneli i Floresku ističu važnost međusobne zamenljivosti izraza *đavo* i *zmaj* u rumunskom jeziku, jer to po njima može da bude jedan od razloga povezivanja Drakule sa vampirizmom.

²⁰ U srednjem veku, Rumuni su živeli u tri odvojene države: Vlaškoj, Moldaviji i Transilvaniji koje su bile u vazalskom odnosu sa Osmanskim carstvom.

ču su živog sahranili. Prestonica Drakuline vladavine bilo je utvrđenje Trgovište. Posle izbavljenja iz turskog zarobljeništva, kao viteški vazal Janoša Hunjadija učestvovao je u mnogim pohodima protiv Turaka. Najpoznatiji događaj koji je učvrstio Drakulin ugled hrišćanskog krstaša i ratnika bio je pohod na Turke iz 1461. godine kada je ubio oko dvadesetčetiri hiljade Turaka, i spalio sve turske tvđave koje nije mogao da zaposedne. Takođe, u kasnijoj invaziji Turaka na Vlašku uspešno je branio svoju teritoriju. U periodu od 1462. do 1476. godine bio je politički zarobljenik mađarskog kralja Matije Korvina. Drakula je poginuo 1476. godine u jednom od sukoba sa Turcima. Smatra se da je sahranjen u malom ostrvskom manastiru Snagov.²¹

Direkna veza između izmišljenog vampira Drakule i rumunskog srednjovekovnog kneza Vlada Cepeša nije uspostavljena sve do 1972. godine i objavljivanja popularne studije „U potrazi za Drakulom“ koju su napisali Rejmond Mekneli i Radu Floresku. Oni su smatrali da je Stoker u toku pisanja Drakule preuzeo detaljno istorijsko istraživanje tokom koga je otkrio srednjovekovne izvore o Vladu Cepešu, i da je na osnovu njega izgradio svog fiktivnog junaka. Da bi potkrepili uspostavljenu vezu između Stokerovog vampira Grofa Drakule i rumunskog srednjovekovnog kneza Vlada Cepeša, Mekneli i Floresku su se oslonili na nemačke, ruske i turske izvore²² iz petnaestog veka (iste one za koje su pretpostavili da su činili Stokerovu građu za roman) gde je Drakula prikazan kao „mahnuti psihopata, sadista, užasni ubica, jedan od najstrašnijih tirana u istoriji, nalik Kaliguli i Neronu“. Drakuli se u tim izvorima pripisuju zlodela kao što su nabijanje na kolac, kuvanje živih ljudi, odsecanje glava i čerečenje. Karakteriše ih iznenađujuća tačnost u istorijskim, geografskim i topografskim detaljima, što prema Mekneliju i Floreskuu navodi na zaključak da se one zasnivaju na stvarnim činjenicama. Po njima odgovorni za nastanak većine legendi o Drakuli bili su nemački katolički kaluderi iz Transilvanije, izbeglice koje su napustile zemlju zbog njegovih brutalnih pokušaja da razori katoličke institucije i konfiskuje njihovu imovinu. Mekneli i Floresku smatraju da su dela pripisana Drakuli u nemačkim pamfletima toliko stravična, da delatnost Stokerovog krvožednog junaka deluje mlako u poređenju sa njima²³. Te pripovesti prema ovim autorima potvrđuju činjenicu da je žanr strave odgovarao ukusu čitalačke publike petanestog veka, kao što odgovara i ukusu današnje. Pamfleti o Drakuli postali su „bestseleri petnaestog veka“.

Iako ga nisu direktno optužili za vampirizam, Mekneli i Floresku su insistirali na tome da je vampirizam bio ne samo sastavni već i esencijalni

²¹ Biografski podaci o istorijskom Vladu Cepešu preuzeti su iz Matthew Bunson, *The Vampire Encyclopedia*, Three Rivers Press, 1993, 273-4; Rejmond T. Mekneli i Radu Floresku, *U potazi za Drakulom*, Tisa, Beograd, 2006.

²² V. Rejmond T. Mekneli i Radu Floresku, n. d., 199-226.

²³ Isto, 97.

element transilvanijskog folkloru.²⁴ Knjiga „U potrazi za Drakulom“ je u Americi postala bestseller, a rumunski knez globalno prepoznatljiv. Takođe, bila je i predmet brojnih kritika i rasprava koje su vođene u časopisu posvećenom „drakulijanskim studijama“ (Journal of Dracula Studies).²⁵ Iako pomenuta knjiga nije bila objavljena u Rumuniji do sredine devedesetih godina prošlog veka, rumunski istoričari su bili upoznati sa njenim sadržajem. Njihova reakcija prevashodno se ogledala u negodovanju i besu da istorijska figura koja je bila posmatrana kao nacionalni heroj, na Zapadu bude promovisana kao prototip za Stokerovog vampira.

Razvoj „drakula turizma“ u Rumuniji

Rumunija je, kao i ostale zemlje istočne i centralne Evrope, počela da se otvara ka internacionalnom turističkom tržištu tokom šezdesetih godina XX veka. Za tadašnji socijalistički režim, turizam i njegov propagadni potencijal predstavljao je jedan od načina da se proklamuju dostignuća i ideološka superiornost socijalizma. Krajem pedesetih godina prošlog veka državno rukovodstvo je pokušavalo da se udalji od Sovjetskog saveza, tačnije, težilo je da uspostavi čvršću nacionalnu nezavisnost od Sovjetskog bloka, kao i da razvije bliže veze sa Zapadom, a posebno Sjedinjenim Američkim Državama.²⁶ Većina turista koja je u to vreme posećivala Rumuniju, putovala je u organizovanim aranžmanima čija je ponuda obuhvatala odmor na obali Crnog Mora, skijaške centre na Karpatima, i obilazak kulturnog nasleđa Transilvanije.

Prva Drakula-tura organizovana je u Americi 1972. godine nakon objavljivanja knjige „U potrazi za Drakulom“. „Dženeral turs“ turistička agencija iz Njujorka osmislila je osamnaestodnevni program putovanja pod nazivom „Drakula u fokusu: avantura u Transilvaniji“. Tura je obuhvatala posete lokacijama koje su bile povezane sa istorijskim Drakulom - Vladom Cepešom i Stokerovim fiktivnim vampirom. Za razliku od Amerike u kojoj je tura bila veoma dobro prihvaćena, u Rumuniji je državne autoritete zatekla u nedoumici i „zaprepašćenju“. Iako je rumunsko rukovodstvo želelo da uveća popularnost Rumunije kao turističke destinacije za zapadne turi-

²⁴ Zapadno shvatanje vampira, i transilvanijsko poimanje zlih bića se razlikuju. U transilvanijskom folkloru postoji zlo stvorenje pod imenom *strigoi* koje danju spava a noću leti, i može da promeni oblik u vuka, psa ili pticu v. Patric Johnson, Count Dracula and the Folkloric Vampire: Thirteen Comparisons, Journal of Dracula Studies, No. 3, 2001.

²⁵ V.npr. http://www.blooferland.com/drc/index.php?title=Journal_of_Dracula_Studies (09.01.2010.)

²⁶ Duncan Light, Romania: National Identity, Tourism Promotion and European Integration, u D. Hall, M. Smith and B. Marciszewska (eds), *Tourism in the New Europe: The Challenges and Opportunities of EU Enlargement*, CABI, Wallingford, 256-269.

ste, veza Drakula-ture sa vampirizmom i natprirodnim bila je u nesaglasnosti sa političkim identitetom Rumunije kao socijalističke države.²⁷ Takođe, tokom sedamdesetih godina dvadesetog veka, državni socijalistički istoričari u svojim delima idealizovali su Vlada Cepeša kao nacionalnog heroja koji je uspostavio unutrašnji red u Vlaškoj državi, i branio nezavisnost zemlje od Mađara i Turaka. Veza između stvarnog i fiktivnog Drakule za njih je bila neprihvatljiva, a planirani prevod Stokerovog romana bio je zabranjen. Kao odgovor na zapadnu reprezentaciju rumunskog kulturnog identiteta i istorije, kao i na iskrslu dilemu identitet vs. ekonomija, rumunska nacionalna turistička agencija je 1973. godine organizovala turu pod nazivom „Drakula – legenda i istina“. Putovanje je bilo bazirano na istorijskim činjenicama o životu Vlada Cepeša, bez pomena vampirizma i Brema Stokera. Tokom osamdesetih godina popularnost Rumunije kao turističke destinacije opada zbog situacije u zemlji nastale vladavinom Nikolaja Čaušeskua koga su zapadni novinari često nazivali novim Drakulom.²⁸ Represivni režim je sredinom sedamdesetih godina doneo niz zakona koji su se odnosili na turističke posete zemlji – za svaki dan posete turistima je bilo dozvoljeno da promene samo određeni minimum stranog novca, rumunskom stanovništvu bilo je zabranjeno da ugošćava strane turiste u svojim domovima i svaki kontakt sa strancima morao je biti prijavljen Securitatei.²⁹ Padom Čaušeskuovog režima 1989. godine, i sa uticajem kulturne globalizacije, Drakula se ponovo našao u „svojoj rodnoj zemlji“ ali ovoga puta bez cenzure. Osnovano je oficijelno društvo Drakule, a 1995. godine održan je prvi „Svetski Drakula kongres“. Rumunsko ministarstvo turizma preuzelo je u 2001. godini projekat izgradnje tematskog parka u Transilvaniji posvećenog Mitu o Drakuli. Nacionalistički orijentisani političari i istoričari nastavili su i dalje da se protive konfuznoj vezi koja je uspostavljena između Stokerovog vampira i Vlada Cepeša. Takođe, od sredine devedesetih godina dvadesetog veka, Rumunija je pokušavala da se predstavi kao kredibilni budući član Evropske unije i NATO-a, i da „ubedi“ zapadnu javnost da dele zajedničke vrednosti i kulturu. To stremljenje bilo je nespeljivo sa balkanističkim diskursom Drakule koji je insistirao na Drugosti Rumunije. Takođe, politička i ekonomska nestabilnost kao i korupcija u zemlji podržavala je viđenje Rumunije kao nepotpuno evropske zemlje. Zbog toga Rumunsko ministarstvo turizma, iako je tolerisalo putovanja u Rumuniju povezana sa Drakula turizmom, nije ga posebno ohrabrialo, a oficijelna turistička promocija zemlje u prvi plan je istakla rumunsko nasleđe, kulturu i promociju seoskog turizma kao autentične ruralne tradicije.³⁰

²⁷ Duncan Light, *Dracula Tourism in Romania...*, 755.

²⁸ Duncan Light, isto, 756-758.

²⁹ Duncan Light, *Romanian Tourism in the Post-Communist Period*, *Annals of Tourism Research*, Vol.26, No.4, 1999, 901.

³⁰ Duncan Light, *Dracula Tourism in Romania...*, 758.

Rumunski ministar turizma Dan Matej Agaton smatrao je da bi izgradnja Drakula parka, pored ekonomske dobiti koju bi donela regiji, takođe predstavljala i deo šire samopromocije Rumunije u kampanji za članstvo u Evropsku uniju.³¹ Tako je i sama Rumunija pokušala da na osnovu zapadnih stereotipa o Transilvaniji kao mračnoj zemlji u kojoj vlada praznoverje i u kojoj obitavaju vampiri, izgradi Drakula park koji je predstavljao svojevrsni vid komoditizacije istorije namenjene zapadnoj potrošnji.

Park bi se pored hotela, restorana i prodavnica, sastojao od ponovo izgrađenog Drakulinog zamka, lavirinta, Instituta vapirologije, i ostalih zabavnih sadržaja. Park je trebalo da bude izgrađen u blizini Drakulinog rodnog mesta Sigišoare, međutim zbog protesta rumunskih i inostranih organizacija³² koji su izražavali zabrinutost da bi izgradnja ovakvog zabavnog parka ugrozila srednjevekovnu tvrđavu u Sigišoari, koja se kao deo svetske kulturne baštine, nalazi pod zaštitom UNESCO-a od 1991. godine, lokacija parka je promenjena, i kao novo mesto izgradnje predložena je lokacija blizu Bukurešta, tačnije manastir Snagov gde je Drakula sahranjen. Sa smenom vlade 2005. godine odustalo se od izgradnje Drakula parka.

Rumunska javnost je smatrala da bi Drakula park stvorio loš imidž zemlje i bio magnet za poklonike raznih sekta i kultova. S tim u vezi svoje negodovanje izrazili su i predstavnici Rumunske pravoslavne crkve. Izgradnja parka bila je posmatrana kao čin izdaje istorijske ličnosti od strane rumunske vlade, vladara koji je bio nacionalni heroj i branilac pravoslavne vere od otomanskih pagana. Rumunska pravoslavna crkva isticala je da Drakula kakvim ga je turistička industrija predstavljala nije imao nikakve veze sa rumunskom istorijom, duhovnošću i kulturom – „takvo negativno fabrikovanje Drakule šteti moralnim vrednostima i kvari omladinu, i Rumunija treba da sačuva svoju pravoslavnu moralnost pod naletom zapadne korupcije.“³³ Prema crkvi, promovisanje zapadnog lažnog imidža Drakule predstavljalo je i slavilo đavola i nije imalo nikakvog smisla u pravoslavnoj zemlji.³⁴

³¹ Alina Tanasescu, Tourism, Nationalism and Post-Communist Romania: The Life and Death of Dracula Park, *Journal Of Tourism and Cultural Change*, Vol.4, No.3, 2006, 164.

³² O brojnim negativnim reakcijama i protestima koji su usledili zbog projekta izgradnje tematskog parka v. Tazim Jamal and Aniela Tanase, Impact and Conflicts Surrounding Dracula Park, Romania: The Role of Sustainable Tourism Principles, *Journal Of Sustainable Tourism*, vol.13, No. 5, 2005.

³³ Alina Tanasescu, nav.delo, 166.

³⁴ Oko 88 % stanovništva Rumunije su pripadnici Rumunske pravoslavne crkve

Zaključak

Stokerov roman stvorio je mit o Transilvaniji kao mračnom i periferenom mestu gde vladaju natprirodne sile, i takvo viđenje Transilvanije se kontinuirano reprodukuje kroz prikaze Drakule u popularnoj kulturi. Rumunija je i pored napora da sebe predstavi svetu u novom svetlu - kao moderna i razvijena zemlja, i pored činjenice da je danas deo Evropske unije, i dalje percipirana kao Drakulina i Čaušeskuova zemlja³⁵ a roman „Drakula“ i filmska ostvarenja koja su pod njegovim uticajem usledila u skladu sa balkanističkim diskursom nastavljaju da strukturiraju viđenje Transilvanije i Rumunije u zapadnoj popularnoj imaginaciji „kao ne sasvim i potpuno evropske zemlje“.

Lajt ističe da se kroz Drakula turizam provlače pitanja moći, reprezentacije i nejednakosti u internacionalnom turističkom tržištu. „Drakula turizam je primer tenzije između onih koji imaju moć da reprezentuju – Zapada, i onih koji su tim putem reprezentovani.“³⁶ Rumunija nije predstavljena na način koji je ona izabrala, već na način koji je Zapad izabrao. U takvoj situaciji, političari i javnost u Rumuniji odbijali su takvo viđenje, te Drakula turizam postaje „mesto borbe između zapadne percepcije Rumunije kao *drugačije*, i njenih pokušaja da se definiše na svoj način i u okviru svojih termina.“³⁷ Odnosno, kako je Lajt pokazao, u promotivnim turističkim materijalima sadržana je poruka o tome „ko smo mi“ i „kako mi želimo da nas drugi vide“. Stoga je reprezentacija lokalnih kultura u turizmu politički akt, i svaka država će ohrabriti i podržati one forme turizma koje odgovaraju i afirmišu njen osećaj sopstvenog kulturnog i političkog identiteta.

Literatura:

Jamal, Tazim and Aniela Tanase, Impact and Conflicts Surrounding Dracula Park, Romania: The Role of Sustainable Tourism Principles, *Journal Of Sustainable Tourism*, vol.13, No. 5, 2005.

Light, Duncan, Dracula Tourism in Romania, *Annals of Tourism Research*, Vol.34, No. 3, 2007.

Light, Duncan, Romania: National Identity, Tourism Promotion and European Integration, u D. Hall, M. Smith and B. Marciszewska (eds), *Tourism in the New Europe: The Challenges and Opportunities of EU Enlargement*, CABI, Wallingford

³⁵ Npr. već prvo poglavlje Fromerovog vodiča za Istočnu Evropu posvećenog Rumuniji, opisuje Rumuniju kao zemlju koju su obeležili Drakula i Čaušesku, *Frommer's Eastern Europe*, Wiley Publishing, Inc., New Jersey, 2007, 471.

³⁶ Duncan Light, nav. delo, 761.

³⁷ Isto

Light, Duncan, Romanian Tourism in the Post-Communist Period, *Annals of Tourism Research*, Vol. 26, No.4, 1999

Frommer's Eastern Europe, Wiley Publishing, Inc., New Jersey, 2007.

Mekneli, Rejmond T.i Radu Floresku, *U potazi za Drakulom*, Tisa, Beograd, 2006.

Muresan, Alexandra; Karen A. Smith, Dracula's castle in Transylvania: Conflicting heritage marketing strategies, *International Journal of Heritage Studies*, Vol. 4, No. 2, 1998.

Shandley, Robert, Tazim Jamal and Aniela Tanase, Location Shooting and the Filmic Destination: Transylvanian Myths and the Post-Colonial Tourism Enterprise, *Journal of Tourism and Cultural Change*, Vol.4, No. 3, 2006.

Stephen, Arata, The Occidental Tourist: Dracula and the Anxiety of Reverse Colonisation, *Victorian Studies*, 1990.

Tanasescu, Alina, Tourism, Nationalism and Post-Communist Romania: The Life and Death of Dracula Park, *Journal Of Tourism and Cultural Change*, Vol.4, No.3, 2006.

Todorova, Marija, *Imaginarni Balkan*, XX vek, Beograd, 1999.

Trifunović, Vesna, Odnos horora i humora: primer filmova „Hostel“ i „Euro Trip“, *Etnoantropološki problemi*, n.s. god 3, sv. 1, 2008.

Huges, George, Authenticity in Tourism, *Annals of Tourism Research*, Vol. 22, No. 4, 1995.

Ana Banić Grubišić

“Dracula” as a Cultural Construct in the Tourist Offer of Romania

This paper will examine the “Dracula tourism” which became more massive in early 1970s when Western tourists traveled to Romania in pursuit of literary, historical and surreal roots of the “Dracula Myth”. Tourist industry responded to this popular myth by creating programmed trips called “Dracula tours”, while Rumanian Ministry of Tourism made special efforts to enhance its tourist offer and profit through exploitation of Western notions of Dracula and Transylvania by constructing an amusement theme-park. Questions of authenticity of tourist sights, commoditization of culture and cultural heritage, as well as questions concerning relationship between tourism and national identity and state’s role in forming and representing the tourist offer, are being raised through phenomena of Dracula tours and Dracula theme park.

Key words: tourism, Dracula tours, Dracula theme park, Balkanism, Romania, Vlad Tepes.